

Avrupalı yorumcular Erkin'i anlıyor

UFUK ÇAKMAK
ufuk.cakmak@gmail.com

Ulvi Cemal Erkin'in "Beşli" ve "Dörtlü"sünün güzel yorumlarını koleksiyonunuzda bulundurmak istiyorsanız, Nicole Coppey'in kendi çocukları ve uluslararası müzisyenlerden oluşan bir topluluğa çaldığı "Erkin: Oda Müziği" albümünü edinmelisiniz.

İsviçreli müzik
pedagogu
Nicole Coppey.

1920 - 1970 dönemi Türk eserlerinin olağanüstü denebilecek, parmak ısırtacak yorum ve albümlerine sık rastlamıyoruz. Kayıt tarihimize baktığımızda dönem müziğinin iz bırakan işlerinin başında kanımca, Suna Kan'ın '70'lerde yaptığı tüyler ürpertici Erkin konçerto icrası geliyor. O günden beri de bu seviyede bir icra pek çıkmadı. Donanım ve artistik açıdan aynı düzeyde bir yorum olarak Fransız piyanist Jean Philippe Collard'ın 2000'lerde yaptığı Erkin "Piyano Konçertosu"nu örnek verebilirim. Aşkın'ın Akses konçertosu (CPO, 2001), Aldemir-Karayel albümünde Saygun "Demet"i (AKMuzik, 2009), Onay'ın Saygun "1. Konçerto"sunu (CPO, 2008) da eklemek lazım. Ama kuşbakışı bir değerlendirmede yüksek başarıların tekil kalmaya devam ettiğini söylemek yanlış olmaz.

Erkin'in iki önemli oda müziği eseri "Piyanolu Beşli" (1943) ve "Dörtlü" (1935-36) son yıllarda Avrupalı yorumcular tarafından sıklıkla seslendiriliyor. Eserlerin çekiciliği hesaba katıldığında şaşmamak gerek.

Güzel fikirlerin capcanlı işlemeleriyle dolup taşan birinci bölümleriyle, oyun havasından yola çıkarak yapılmış keskin, ritmik, adeta resimsel figürasyonlar içeren danslarıyla, dramatik gelişmeli yavaş ve mistik bölümleriyle çok başarılı yapıtlar bunlar. Besteci hem çok değişik rüzgarlardan serbestçe etkilenebiliyor, adeta melez; hem de kendine özgü buluşları ve ayakları yere son tahlilde hep sağlam bastıran tutumuyla kişilikli. İsviçreli müzik pedagogu Nicole Coppey "Beşli"yi keşfe-

denlerden. 15 Ağustos 2007'de Sion Festivali'nde müzisyen çocuklara ve uluslararası müzisyenlerden oluşan bir gruba yaptı çaldırdı. Konserde Nicole Coppey'nin çocukları Timothee Coppey (keman) ve Domitille Coppey (çello), Rus Nadja Nevolovitsch (keman), Kolombiyalı Jairo Ivan Londono (viyola) ve Lauriane Follonier (piyano) ile bir araya geldiler. Elimizdeki albümün başlangıcı bu seslendirmeye uzanıyor. Eseri çok seven Nicole Coppey akabinde bestecinin diğer oda müziği eserlerini de içeren bir albüm yapmaya karar veriyor. "Dörtlü" ve "Emprovizasyon-Ninni-Zeybek" in yanına solo piyano için yazılmış "Beş Damla"yı da ekleyince İsviçre menşeli bu CD ortaya çıkıyor. Tek fark konserde çalan piyanistin yerine İspanyol Nora Bosch'un gelmesi.

En iyi seslendirmelerden biri

İlk dinleyişte farkını hissettiren bir çalışma bu. Belli ki sönük, yüzeysel, az çalışılmış ya da bütünlük kaygısı olmayan albümlerden değil. Hiçbir pasajda yetersizlikten kaynaklanan bir heterojenlik, yazıdan sapma, bulanık bir bakış açısı görmüyorsunuz. Nora Bosch'un çaldığı "Beş Damla", eserin bugüne kadar yapılmış en iyi seslendirmelerinden biri kanımca. Piyanist, Erkin yazısını üst ses ağırlıklı görmüyor. Doğru yaklaşım! Erkin sonoritesi için çoğu kez eşit güçte tınlayan alt ve orta tonlar gerekir. Besteci bir üst ses ya da üst ses grubunu, alt orta tonlar yardımıyla farklı prizma açılarından gösterir. Bosch patlamalı

ancak yine de dizginlenmiş ritmik neşe için gerekli disiplini de kuruyor. Kimi ifadeler tastamam, 1. parçanın hırçın ve yabanıl ikiz motifi gibi. Ayrıca pedallı yerlerde, uzayan, karışan seslerin, onları izleyen kontrast kesitlerle ani yer değiştirmeleri olması gerektiği gibi atik ve özenli.

Piyanist, yavaş Erkin bölümlerinde ses ağıtların ve yürük adımların içinde uzayıp giderken - çok şükür ki son dönemde Türk piyanistlerinin sıkça yaptığı tersine - fazla lirizme, gereksiz rubatolara girmiyor. Türk ekolü biraz kübist, biraz matematik-seldir. Tam ton ve pentatonik akorlar ya da modaliteye yaslanması nedeniyle de nötr renkler egemendir. Bu da fazla romantikleştirmeye gelmez ki piyanist de gevşetmemeyi başarıyor. Bosch, CD'de daha sonra gelen eserlerdeki sololarında da yutturmacasız; net bir tutuma sahip. Ritmik pasajlarda, iyi artiküle edilmesi gereken yerlerde hızı düşürmeden figürleri güzel ortaya çıkarıyor.

Erkin Fransız müziğinin etkisini taşıyan, ancak kendi kişisel deyişine ulaşmış, özgün ve pek benzeri olmayan bir yaratıcı. Bence Fransız müziğini (ve zihnimde Alman müziğiyle geniş çaplı bir kıyaslamayla), her türlü istisnayı göze alarak, bir renk müziği olarak düşünmeli. Yalnızca izlenimciliği kast etmiyorum. Karşıtı olarak, algılanabilir keskin çizgi ve köşelerden oluşan yapısal müziği düşünüyorum. Fransız müziğinde de ayırt edilebilir bordürler, köşeler var ama dönüş ve geçişler yumuşaklık gerektiriyor. Diyelim, ansızın gelen

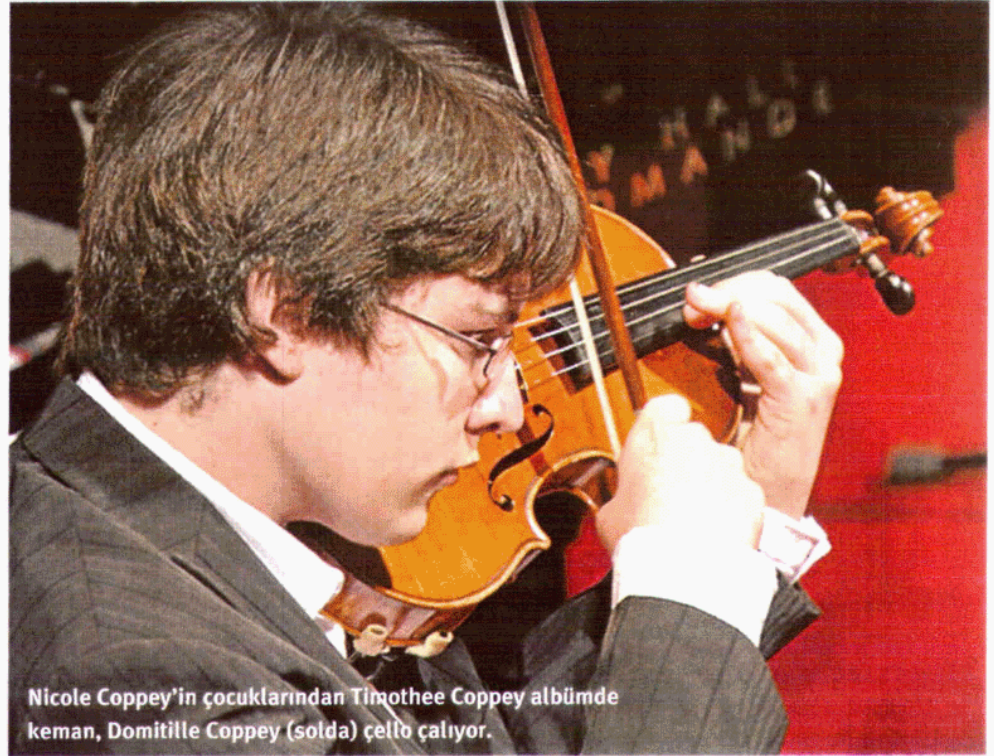

“Erkin: Oda Müziği”

A.K. Müzik

Fiyatı: 12.90 TL.

İLK DİNLEYİŞTE FARKINI HİSSETTİREN BİR ÇALIŞMA BU. BELLİ Kİ SÖNÜK, YÜZEYSEL, AZ ÇALIŞILMIŞ YA DA BÜTÜNLÜK KAYGISI OLMAYAN ALBÜMLERDEN DEĞİL. HİÇBİR PASAJDA YETERSİZLİKTEN KAYNAKLANAN BİR HETEROJENLİK GÖRMÜYORSUNUZ.

Nicole Coppey'in çocuklarından Timothee Coppey albümde keman, Domitille Coppey (solda) çello çalıyor.

lı. Dolayısıyla bestecinin köşeli bir yapı duygusu vermediğini ve objeden ziyade rengi öne çıkardığını düşünüyorum. Coppey'ler-Londono-Bosch "Dörtlü" ve "Beşli" yazısında mevcut bu Erkin dünyasını aslına sadık olarak yaratmayı başarıyorlar. Ne fazla lirik, abartılı, öykücü romantikliğe kayıyorlar, ne de kuru bir geometride kalıyorlar. Bestecinin ancak iyice sindirildikten sonra anlaşılabilir, yüzeydeki tüm coşku ve dertlenmelerin altında yatan o süzme, narin, centilmen ve şakacı konuşma tonu, albümden yükseliyor.

Tırmanan gerilim ve final

Yalnız özelde Erkin ve genelde Türk bestecisi, Fransız müziğinin sıvı benzeri dokusuyla bağdaşmayan bir yön olarak fikirlerde bazen tamamen geometriktir; onu da söyleyeyim. Bu nedenle uçuculuğu, yumuşak bağlayışı, yankısı bazen kısmen bazen tamamen alınmıştır. Bazen katır kutur sound etmesi gerekir. Folklerden yola çıkan soyut matematikçi gibi düşünebiliriz bu açıdan onu. Mesela "Beş Damla" ve "Duyuşlar"ın tını coğrafyası bir parça daha böyledir.

Albümde söz edilebilecek çok nokta var. Birkaç değini: "Beşli" 1. bölümdeki kısa ve hızlı kreşendolar olması gerektiği gibi gayet dik. Erkin'in bir sürü yerinde ("1. Senfoni" scherzo bölümü kreşendoları)

bulunan bu yükselişlerin atak, esrarengiz ve âni oluşması, diyabolik bir ürperti yaratması gerek. Birden alev alma gibisinden bir duygu vermeli.

"Beşli" ve "Dörtlü"ün kimi bölümlerinde gerilim tırmandıktan sonra son nota ya erişme şeklinin önemli olduğu kanısındayım. Finale yaklaştıkça besteci dinleyiciyi içten içe gerip, kendisi orta gürlüklere geri çekilir. Önce dinleyiciyi öne ittirir, sonra frene basıp düşer ve gerginliği boşa çıkarır. Sonra, müzik yalnızca bir kez, bir saniye ve o da dinleyici kendi içinde patladıktan sonra, patlar. Tam orada da, bestecinin, son çekişten önceki esini doğru yorumlamalısınız. Son bir kez kısa fren yap, ve vur! Bunu öyle becermelisiniz ki eserin bitiminden hemen sonra ritim boşlukta notasız olarak yankılanmaya devam ediyor ilüzyonu yaratmalısınız. Böyle anlar var Erkin'de - ki albümde çok fazla bulamadım.

"Beşli"nin en iyi çalınmış bölümü "Ritmico e energico". Ateşi yüksek, oynak, adeta bir 'band' havası var. Tüm Erkin özelliklerini buldum. Etkileyici! "Dörtlü"ün yarı emprovizasyon gibi başlayan son bölümünde çoğu zaman inandırıcı yapılamayan ritme geçiş de bir Erkin tarzı olarak gayet iyi kotarılmış. "Beşli" ve "Dörtlü"ün güzel yorumlarını koleksiyonunuzda bulundurmak istiyorsanız, tereddüt etmiyorum, 'budur' diyorum. ■

kuvvetli bir karşıt temayı bile şiddete başvurmadan vermeyi başarabilmelisiniz. Güzel bir fikir buldunuz mu, kendinizle alay edip bir kuşku perdesi yaratabilmelisiniz. Biraz Fransız mutfağını düşünün. Ruhu, keskinleştirilmiş tatlar ya da süsleme enfasyonunda değil, geçişlerde, tatlı tuzlu ekşinin bilmediğiniz ara karışımlarında saklıdır. Müzik tarihinde Fransız baroğunu akla getirin; süslemedeki gösterişi İtalyandan daha sakınımlıdır. Kastrato sevmez. Fransız baroğunun ikili düzeni, üçlü düzenin bölüverdiği 'musique mesuree'si net algılanabilir düzen oluşturmaktan kaçınma, kurallı kırarak eğlenme olarak düşünülebilir ki Erkin'in üçlü, dörtlü, beşli ritmik düzenleri, şaşırtmalı ve oyunlu şekilde arka arkaya dizmesiyle uzaktan akrabalık taşıyor olma-